

KLAGANDE

██████████ ██████████

Ombud: Jennie Beigrund
Nordica Assistans AB
Box 6052
700 06 Örebro

MOTPART

Stadsområdesnämnd Öster i Malmö kommun
205 80 Malmö

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Malmös dom den 23 september 2016 i mål nr 3120-16, se bilaga A

SAKEN

Personlig assistans

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten ändrar underinstansernas avgöranden på så sätt att ██████████
██████████ medges rätt till personlig assistans under all vaken tid som inte
infaller under dygnsvilan, till den del detta behov inte tillgodoses av skolan.

Handlingarna lämnas åter till nämnden för vidare prövning av insatsens
omfattning.

Kammarrätten avslår överklagandet i övrigt.

Kammarrätten fastställer förvaltningsrättens sekretessförordnande.

YRKANDEN M.M.

██████████ yrkar detsamma som i förvaltningsrätten. Han anför följande.

Han bör beviljas mer tid för hjälp vid personlig hygien, inklusive toalettbesök, måltider, på- och avklädning, träning samt tillsyn eftersom han aldrig kan lämnas ensam.

Det finns inte något föräldraansvar avseende de grundläggande behoven för någon som är tolv år gammal.

Hans personliga hygien kräver mer omvårdnad nu när han blivit äldre. Han behöver duscha minst två gånger per dag. Han har axellångt hår, vilket kräver mer omvårdnad än kort hår. Det är inte rimligt att sköta om hela hans personliga hygien i samband med duschmomentet som han totalt beviljats 20 minuter per dag för. Han bör beviljas assistanstid med ytterligare 20 minuter per dag i denna del. Han behöver vidare hjälp med blöjbyte flera gånger per dag och inte bara för blöjbytet under natten. Han går på toaletten fler gånger per dag än vad han beviljats assistanstid för. Han har problem med sina öron och behöver därför sköta öronhygienen ordentligt för att förhindra att han får infektioner i öronen. Han bör även beviljas mer tid per vecka i samband med nagelklippning och tandborstning, vilket ska räknas till hans grundläggande behov.

Enligt RÅ 2010 ref. 17 kan aktiverings- och motiveringsinsatser vara övriga behov. Den tid det tar att motivera honom att borsta tänderna är ett övrigt behov och det är således inte bara den aktiva tiden som ska beräknas.

Vad gäller måltider klarar han ibland att äta självständigt men inte alltid. Hans hjälpbehov i denna del beror på dagsformen.

Vidare behöver han hjälp med klädombysten med uppemot 90 minuter per dag. Han kan endast medverka vid ombyten med hjälp av fysisk och verbal vägledning och kan inte ens i någon mån klä på sig självständigt. Han behöver också få hjälp med att byta kläder när han kladdat ner sig och behöver byta tröja.

Det är medicinskt styrkt att hans gångförmåga har försämrats. Det finns en risk för att han snubblar och slår sig när han gångtränar. I vart fall får hans hjälpbehov i denna del betraktas som ett övrigt behov av aktiv tillsyn.

All tillsyn som han behöver går utöver det normala föräldraansvaret. Av utredningen i målet framgår att någon ständigt måste ha uppsikt över honom, att han i skolan alltid behöver en vuxen i sin närhet och att han inte förstår eller inser faror. Vidare framgår att han inte klarar av att utföra några moment i sina dagliga aktiviteter självständigt och att han behöver både verbal och fysisk hjälp. Han tappar fokus och stannar inte i någon aktivitet mer än ett par minuter. Av utredningen framgår även att han blivit mer svårhanterlig på senare tid eftersom han blivit äldre och påverkas av puberteten. Eftersom han har svårt med kommunikation kan inte vem som helst utöva tillsynen över honom. Det krävs ingående kunskaper om honom för att kommunicera med honom. Han kan aldrig lämnas ensam och han bör därför beviljas aktiv tillsyn som ett övrigt behov all vaken tid.

Stadsområdesnämnd Öster i Malmö kommun anser att överklagandet ska avslås och anför följande.

I den tid som beviljats för personlig hygien i form av duschning om 20 minuter per gång ingår bl.a. tid för skötsel av axellångt hår. En dusch på morgonen tillsammans med en mindre avtvättning på kvällen, för vilket 10 minuter per tillfälle har beviljats, tillförsäkrar [REDACTED] goda levnadsvillkor. Nämnden har vidare fattat ett nytt beslut genom vilket han beviljats tid för insmörjning med 5 minuter per dag. Av utredningen i målet

framgår att [REDACTED] inte har något behov av blöja under dagtid. Avtvättning av hans öron ingår i den tid som beviljats för den personliga hygien.

Utredningen ger inte stöd för att han behöver tvätta sina öron utöver vad som normalt krävs för att vidhålla en god öronhygien. Vad gäller hjälp vid tandborstning och nagelklippning ingår detta i de övriga behoven.

Tiden för motiveringsinsatser i samband med nagelklippning och tandborstning har beaktats när tid för tillsyn i hemmet har beviljats.

Vid måltider behöver han hjälp av en vuxen för att inte stoppa munnen full eller för att inte spilla. Det bör beaktas att han ingår i en familjegemenskap och förutsätts äta mat tillsammans med sin familj, varvid hans behov av tillsyn i denna del kan tillgodoses inom ramen för den gemensamma måltiden.

Vad gäller hans behov av gångträning framgår av ingivet läkarintyg att han behöver träning i form av kortare promenader. Inom ramen för den beviljade tiden för tillsyn vid utevistelse finns även utrymme för kortare promenader.

Vad avser hans tillsynsbehov framgår att hans svårigheter att umgås med jämnåriga är begränsade till de situationer där han möter andra barn, dvs. under skoltid. I hans hem finns inga jämnåriga som han kan komma i konflikt med, varför han endast behöver viss tillsyn och aktivering i hemmet. Han behöver också ha någon vid sin sida när han går ut. Den tillsyn som han har behov av kan inte anses vara av den art att den ska räknas som aktiv. Han utgör uppenbart inte en fara varken för sig själv eller för andra.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE*Vad målet gäller*

Frågan i målet är om [REDACTED] har rätt till ytterligare personlig assistans utöver den tid som underinstanserna redan har beviljat för den period som nämndens beslut omfattar, dvs. den 1 mars 2016–1 mars 2017.

Genom det överklagade beslutet beviljade nämnden [REDACTED] personlig assistans med totalt 25 timmar och 33 minuter under skolveckor och 26 timmar och 45 minuter under skolfria veckor. Förvaltningsrätten beslutade att han därutöver även har rätt till personlig assistans för hjälp med insmörjning och för kommunikation vid vårdkontakter.

Utredningen i målet

Specialpedagogen [REDACTED] vid Lindängensskolan uppger i utlåtande den 28 september 2015 bl.a. följande. [REDACTED] behöver en vuxen vid sin sida hela dagen. Han behöver hjälp med allt och det går inte att lämna honom ensam en kort stund. Han har svårt för självständigt arbete och det krävs att en vuxen är med honom hela vägen för att han t.ex. ska kunna rita en teckning. Om det saknas en vuxen vid hans sida går han in i sig själv och stänger av kontakten med omvärlden. Ofta fastnar han då i ett enformigt beteende, såsom att skratta, skrika eller kasta allt som finns i närheten. Relationen med de andra barnen i klassen är problematisk och situationer uppstår där han slåss och puttas. Han styrs nästan helt av sina impulser. Plötsligt kan han kasta iväg ett glas eller rycka tag i någons hår bara för att personen råkade stå i närheten.

I ett kompletterande utlåtande den 11 september 2016 tillägger [REDACTED] bl.a. följande. [REDACTED] har blivit beroende av att ha en och samma vuxen hos sig som har tid just med honom och han har svårt att vara med andra vuxna.

Matsituationer skapar stora problem för honom. Han är osjälvständig och behöver hjälp med att sitta lugnt vid bordet och hämta maten. Han får ofta en stor sked som underlättar ätandet. Under hela matstunden sitter han ensam med en vuxen som hjälper honom med maten. Mycket hamnar på hans kläder. Han har både fin- och grovmotoriska problem.

Överläkaren [REDACTED] uppger i intyg den 21 augusti 2015 bl.a. följande. [REDACTED] förstår inte faror. Han kommunicerar mestadels genom att peka och någon gång använder han något tecken. Han har inget egentligt tal men en del ljud. Man brukar förstå vad han vill. Han kan ta kontakt med främmande personer på ett ohämmat sätt. Han får hjälp med alla sina ADL-funktioner. Han kan ta av något enstaka plagg men behöver i övrigt hjälp med på- och avklädning, att sköta sin hygien, duscha, borsta tänderna och matas. Man kan inte lämna honom utan uppsikt. Han behöver en ständig vuxentillsyn. Han har svårt att koncentrera sig, kan gå runt planlöst i lägenheten och får utbrott om han inte får som han vill. Han kan inte leka med andra barn. Hans gångförmåga har försämrats de senaste åren. Han kan snubbla när han går utan stöd även om han inte går fort. Han är ibland skakig i den högra handen när han ska äta eller dricka. Hemma måste hans mamma mata honom. Han kan tugga men maten behöver finfördelas. Han behöver hjälp med att få maten på skeden och även med att föra skeden till munnen. Han tröttnar fort och det är därför hans mamma matar honom. Han har ett svårt funktionshinder och kräver mer tillsyn, vård och stimulans än ungdomar i motsvarande ålder. Han uppvisar symtom som vid bristande koncentration, impulsstyrning och svårigheter med social interaktion.

Arbetsterapeuten [REDACTED] uppger i ADL-bedömning den 28 september 2015 bl.a. följande. Hennes bedömning är gjord vid tre tillfällen, varav två i hemmet och ett på skolan. [REDACTED] behöver tillsyn, stöttning och hjälp all vaken tid. Han klarar inte att utföra några moment i sina dagliga aktiviteter självständigt utan behöver både verbal och fysisk hjälp. Han är rastlös och kan inte stanna i någon aktivitet längre än ett par

minuter som längst, vilket betyder att mamman och skolpersonalen måste ha ständig uppsikt över honom. Han kan inte lämnas ensam på toaletten eftersom risken finns att han börjar pilla på saker som står på handfatet eller reser sig upp från toalettstolen. Vad gäller matsituationen gör han inga försök att ta maten självständigt när han blir tillsagd. Han får skeden i handen men sitter med den i handen utan att äta. Han öppnar munnen när han blir matad och tar emellanåt några skedar själv. När han sitter vid bordet behöver han upprepade tillsägelser om att sitta kvar och vid flertalet tillfällen under måltiden behöver han ledas tillbaka till sin stol. Vid lunchen i skolan hämtar lärarna mat till honom, men en lärare måste stanna hos honom för annars reser han sig upp och går. Lärarna får med jämna mellanrum säga till honom att sitta kvar. ■■■■■ går självständigt med gånghjälpmedel kortare sträckor och använder rullstol längre sträckor. Han behöver alltid någon med sig då han inte har någon känsla för fara. Han kan gå rakt ut i trafiken utan att titta om det kommer en bil. Han är vidare distanslös, vilket innebär att han går fram till främmande människor och försöker greppa deras händer eller krama dem.

Psykologen ■■■■■ uppger i intyg den 28 december 2015 bl.a. följande. ■■■■■ har uppvisat tecken på begränsade, repetitiva beteendemönster. Han har en påtaglig hyperaktivitet och har svårt att kontrollera sina impulser.

ST-läkaren ■■■■■ uppger i intyg den 29 september 2016 bl.a. följande. ■■■■■ har ett kognitivt funktionshinder som gör att han ständigt är beroende av andra vuxna människor och har behov av aktiv tillsyn eftersom han inte kan bedöma situationer och inte heller kan bedöma om han är i fara. Nu när han kommit i puberteten har han blivit mer svårhanterad. Han blir ofta orolig och ibland lite aggressiv. Han har en svaghet i sina ben. Det är viktigt för honom att få regelbunden träning i form av korta promenader för att han ska behålla sin styrka och funktion.

Kammarrättens bedömning

Enligt vad som framgår av utredningen kan ■■■■■ till följd av sina funktionsnedsättningar inte lämnas ensam utan uppsikt, eftersom han då kan hamna i farliga situationer, kasta saker eller skada andra. Vidare framgår att han har behov av aktiverings- och motiveringsinsatser eftersom han inte kan stanna i en aktivitet någon längre stund, vilket bl.a. visar sig i samband med matsituationer och toalettbesök.

Vad gäller ■■■■■ tillsynsbehov har nämnden invänt att det huvudsakligen är i skolan där han umgås med jämnåriga samt vid utomhusvistelser som tillsynsbehovet föreligger. Enligt de uppgifter som ■■■■■ vårdnadshavare och ombud lämnat och som framgår av nämndens utredning finns det emellertid ett tillsynsbehov även i andra miljöer. ■■■■■ kan t.ex. få för sig att öppna ytterdörren och gå ut, dra ner saker runtomkring sig eller stoppa något farligt i munnen. Hans mamma vågar inte lämna honom ensam i ett rum. I hemmet kan han få utbrott och slå sin mamma och vid utflykter eller besök hos vänner kan han slå andra barn som inte vill leka med honom. Att det förhåller sig på detta vis vinner stöd av vad som framkommit i utredningen i övrigt, bl.a. vad gäller hans beteende i skolmiljön. Det får därmed anses klarlagt att ■■■■■ tillsynsbehov uppstår både i hemmet och i andra miljöer. Såvitt framgår av utredningen går det inte att förutse när tillsynsbehovet uppstår eller att avgränsa det till vissa situationer. Tvärtom framgår att ■■■■■ har ett impulsstyrkt beteende.

Kammarrätten bedömer att ■■■■■ har behov av tillsyn samt aktiverings- och motiveringsinsatser under all sin vakna tid. Utredningen i målet ger inte tillräckligt stöd för att denna hjälp förutsätter ingående kunskaper om honom, varför hjälpbehovet inte ska betraktas som ett grundläggande behov utan som ett annat personligt behov. Eftersom han har rätt till personlig assistans för sina grundläggande behov har han även rätt till personlig assistans för sådana andra personliga behov, om behovet inte tillgodoses på

annat sätt (se 9 a § andra stycket lagen [1993:387] om stöd och service till vissa funktionshindrade och RÅ 2010 ref. 17).

Vad gäller assistans nattetid finner kammarrätten inte skäl att bevilja ytterligare tid utöver den tid som redan beviljats av underinstanserna.

Nämnden anser att det vid bedömningen av ■■■■■ tillsynsbehov i samband med måltider bör beaktas att han ingår i en familjegemenskap och att hans behov av tillsyn i denna del kan tillgodoses inom ramen för den gemensamma måltiden. ■■■■■ var nästan 13 år gammal vid tiden för nämndens beslut. Även för ungdomar i motsvarande ålder som inte är funktionshindrade kan det finnas ett visst behov av tillsyn, men det är då inte fråga om den typ av tillsyn som ■■■■■ behöver. Enligt kammarrättens mening är det inte möjligt att med hänvisning till föräldraansvaret – eller familjegemenskapen – bortse från någon del av den tid som krävs för att tillgodose ■■■■■ behov i dessa avseenden.

Däremot tillgodoses ■■■■■ behov av tillsyn samt aktiverings- och motiveringsinsatser dagtid delvis av skolan.

■■■■■ ska till följd av det anförda medges rätt till personlig assistans under all vaken tid som inte infaller under dygnsvilan, till den del detta behov inte tillgodoses av skolan.

Det bör ankomma på nämnden att med denna bedömning som utgångspunkt närmare beräkna det antal ytterligare timmar som han har rätt till för den period som omfattas av nämndens beslut. Eftersom perioden avser förfluten tid ankommer det även på nämnden att pröva i vilken utsträckning ■■■■■ ska beviljas tillkommande ekonomiskt stöd för den aktuella perioden. Handlingarna ska därför lämnas åter till nämnden för vidare prövning av insatsens omfattning.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 1).

Gertrud Forkman

Lennart Berglund

Emelie Liljeberg
referent

FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I MALMÖ
Avdelning 1

DOM
2016-09-23
Meddelad i Malmö

Mål nr
3120-16

KLAGANDE

██████████ ██████████

Ombud: Joakim Runnerström
Nordica Assistans AB
Box 6052
700 06 Örebro

MOTPART

Stadsområdesnämnd Öster i Malmö kommun
205 80 Malmö

ÖVERKLAGAT BESLUT

Stadsområdesnämnd Öster i Malmö kommuns beslut den 1 mars 2016

SAKEN

Personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten bifaller överklagandet på så sätt att förvaltningsrätten förklarar att ██████████ har rätt till ytterligare tid för personlig assistans för personlig hygien avseende insmörjning och för kommunikation vid vårdkontakter, allt i enlighet med skälen för detta avgörande. Handlingarna i målet lämnas åter till Stadsområdesnämnd Öster i Malmö kommun för vidare prövning av insatsens omfattning i dessa delar.

Överklagandet avslås i övrigt.

Förvaltningsrätten förordnar att sekretessbestämmelsen i 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska vara tillämplig även i fortsättningen för de uppgifter om enskilda personliga förhållanden som lagts fram vid domstolens förhandling inom stängda dörrar och som inte tagits in i denna dom.

Dok.Id 335027

Postadress
Box 4522
203 20 Malmö

Besöksadress
Kalendegatan 6

Telefon
040-35 35 00
E-post: kansli1.fma@dom.se
www.forvaltningsrattenimalmo.domstol.se

Telefax
040-97 24 90

Expeditionstid
måndag–fredag
08:00-16:00

BAKGRUND

Stadsområdesnämnd Öster i Malmö kommun beslutade den 1 mars 2016 att bevilja [REDACTED] personlig assistans med 25 timmar och 33 minuter per skolvecka och 26 timmar och 45 minuter per skolfri vecka.

Inom ramen för beslutet beviljades han assistans för *personlig hygien* med 6,30 h per skolvecka respektive 7,42 h för skolfri vecka. Godkänd tid avsåg dusch (ta av blöja, intvålning, hårtvätt, avsköljning och torkning med 20 minuter per dag), blöjbyte under natten med 10 minuter för ett tillfälle, toalett och handtvätt (2 h och 55 minuter per skolvecka respektive 4 h 5 minuter per skolfri vecka fördelat på 4 gånger under dagen skolfri dag resp. 2 gånger per dag skoldag och 1 gång kvällstid) och hårborstning med 1 minut per dag. Någon tid för att rensa öronen enligt yrkande beviljades inte med motiveringen att det inte ansågs medicinskt styrkt. För *kommunikation* fick [REDACTED] 3 h och 30 minuter per vecka. Detta omfattade 30 minuter per dag för kommunikation med utomstående barn och vuxna utanför hemmet. Med hänvisning till att [REDACTED] endast är 12 år förväntas han inte genomföra läkarbesök eller ha annan myndighetskontakt på egen hand, varvid någon tid för kommunikation inte godtogs för dessa situationer. *På- och avklädning* fick han personlig assistans med 3 h och 30 minuter per vecka, fördelat med utgångspunkt i hjälpbehov vid tre tillfällen under dagen à 10 minuter. För *måltider* och *aktiv tillsyn* beviljade stadsområdesnämnden inte någon assistanstid. Motiveringen beträffande måltider var att, under en tidigare utredning år 2014, framkom att [REDACTED] äter och dricker självständigt, bl.a. enligt uppgifter från skolan. I sammanhanget redogör stadsområdesnämnden även för att [REDACTED] iaktogs att själv förse sig med mat och dryck vid hembesök under december 2015. Vidare beviljades inte någon tid för *aktiv tillsyn* med motiveringen att tillsynsbehovet för honom inte når upp till den art som krävs för att få personlig assistans.

Sammantaget bedömde stadsområdesnämnden hjälpbehovet för *grundläggande* behov till 13 h och 30 minuter per skolvecka respektive 14 timmar och 42 minuter per skolfri vecka.

För *övriga behov* beviljades [REDACTED] sammanlagt 12 h och 3 minuter per vecka, allt enligt följande.

För övrig hygien beviljades han 5 minuter /vecka för manikyr/pedikyr, givet ett behov om 10 minuter å 2 ggr i månaden för nagelklippning samt 4 minuter per dag för tandborstning, dock inte för tid som [REDACTED] springer iväg. Angående begärd personlig assistans för läkarbesök och gångträning beviljades ingen tid för dessa mo-

ment. Enligt nämnden ingår att ta [REDACTED] till läkarbesök i föräldraansvaret och läkarintyg saknas till stöd för hjälpbehov vid gångträning. Någon tid för hjälpbehov med hushållssysslor eller måltider beviljades heller inte med motiveringen att [REDACTED] inte är delaktig i dessa. Tid för tillsyn med anledning av behov att ha någon inom hörhåll för att påkalla uppmärksamhet, alternativt att den som utövar tillsyn behöver iaktta eventuella hjälpsituationer, beviljade nämnden med 10 h och 30 minuter per vecka vid utevistelser och i hemmiljön. Skälen för detta redovisas på så vis att även om det finns ett visst föräldraansvar att ombesörja lotsning i samhället, behöver dock [REDACTED] alltid någon med sig vid utevistelser (1 h per dag). Därutöver anses han ha ett hjälpbehov med tillsyn och aktivering i hemmet (30 min per dag). Hjälpbehovet med ytterkläder beräknade stadsområdesnämnden uppgå till sammanlagt 1 h per vecka.

Genomgående har stadsområdesnämnden hänvisat till tidigare utredning och beslut den 26 augusti 2014 om personlig assistans för [REDACTED] och anfört att någon förändring inte ägt rum sedan dess.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

[REDACTED] överklagar beslutet genom ombud och yrkar i första hand att han ska beviljas personlig assistans med sammanlagt 100,08 timmar per skolvecka och 124,25 timmar per skolfri vecka och i andra hand med det antal timmar som rätten anser skäligt. Till stöd för yrkandena anförs bl.a. följande.

Den tid stadsområdesnämnden har beviljat inom ramen för hjälpbehovet att ta av blöja, intvålning, hårtvätt samt torkning omfattar endast tid för aktiv hjälp vilket är felaktigt. När [REDACTED] duschar måste man vara med hela tiden, varvid hela momentet måste anses vara integritetskänsligt och ytterligare tid ska beaktas. Därtill är han i behov av mer än en dusch per dag till följd av urinläckage flera gånger i veckan och då han ofta är smutsig när han kommer hem från skolan.

Det framgår inte för vilka moment nämnden har beviljat 10 min för blöjbyte under natten. [REDACTED] behöver hjälp att ta av blöjan på kvällen. På natten behöver han hjälp med blöjbyte och på morgonen behöver han hjälp att ta av blöjan. För detta är inte 10 minuter tillräckligt.

Vad gäller toalettbesök besöker han toaletten betydligt fler gånger än fem till sex gånger per dag. Vidare har nämnden endast beaktat de aktiva delarna. Att ha någon med sig under toalettbesök är integritetskänsligt och hela momentet måste således anses vara ett grundläggande behov. Vidare har [REDACTED] axellångt, tjockt hår och det tar därför betydligt längre tid att borsta hans hår än 1 minut. Beträffande rengöring av hans öron är det normalt att rengöra sina öron och det är en del av en normal personlig hygien. Nämnden har vidare inte beviljat någon tid för den hjälp han behöver för att smörja in torr hud och för hårklippning.

Beträffande måltider framgår inte av utredningen att han kan föra mat till munnen självständigt, utan förmågan beror på dagsformen. [REDACTED] måste dessutom ha stöd under måltiderna i form av aktiverings- och motiveringsinsatser samt med att lägga upp mat på tallriken, dela maten och lägga upp mat på skeden.

Beträffande på- och avklädning behövs mer tid för klädbyten, eftersom han ofta går ut när han kommer hem från skolan och bär då inte samma kläder som inomhus.

Beträffande kommunikation har nämnden bedömt att [REDACTED] har ett hjälpbehov om endast 30 minuter per dag. Hans familj har ett stort socialt nätverk och de träffar ofta släktingar och vänner till familjen. På grund av svårigheter att leka med andra barn och behövs hjälp av någon som har ingående kunskaper om honom för att undvika konflikter. Beträffande kommunikation vid läkarbesök har nämnden ansett hjälpbehovet vara omfattat av ett normalt föräldraansvar. Jämnåriga barn har förvisso med sig sina föräldrar under ett läkarbesök, men det innebär inte att de behöver föräldrarnas hjälp med att kommunicera under besöket. Den beviljade tiden om 3 timmar

och 30 minuter per vecka är inte tillräckligt för att tillgodose hans behov av hjälp med kommunikation.

Beträffande övrig hygien är [REDACTED] i behov av aktiverings- och motiveringsinsatser i samband med tandborstning och nagelklippning. För dessa moment har nämnden dock bara beviljat tid för aktiv hjälp. Vidare så klipper [REDACTED] sina naglar en gång per vecka. Beträffande träning har [REDACTED] gångförmåga försämrats. För att bibehålla sin gångförmåga är det viktigt att han tränar sin gångförmåga minst 30 minuter per dag.

[REDACTED] har stora problem med att förstå vad som är farligt och han får utbrott och är utåtagerande mot personer i sin omgivning. Av läkarintyg utfärdat den 21 augusti 2015 framgår att han behöver mer tillsyn än barn i motsvarande ålder och att hans tillsynsbehov kommer vara bestående under skolåldern. Av utredningen framgår också att någon måste ha ständig uppsikt över honom. Han har svårt med självständigt arbete och det krävs att en vuxen är med vid alla aktiviteter eftersom han annars stänger av kontakten med omvärlden. Han fastnar ofta i ett enformigt beteende som att skratta, skrika eller kasta allt som finns i närheten. Det uppstår svårigheter i samband med hans interaktioner med andra barn. Han är impulsstyrd och kan plötsligt kasta något eller rycka någon i håret. Han behöver därför tillsyn under all tid han är vaken.

Stadsområdesnämnden vidhåller sitt beslut och anför bl.a. följande. För duschmomentet och toalettbesök har hänsyn tagits till hela situationen. Vad beträffar tid för motiveringsinsatser när [REDACTED] springer iväg i samband med tandborstningen och vid måltider, har tid beaktats för detta inom ramen för tillsyn i hemmet. I övrigt hänvisar nämnden till föreliggande utredning och att i de fall någon tid för personlig assistans inte beviljats har något behov inte ansetts föreligga.

MÅLETS HANDLÄGGNING

Förvaltningsrätten har hållit muntlig förhandling i målet där [REDACTED] vårdnadshavare [REDACTED] hörts.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

I målet är parterna ense om att [REDACTED] i sig har rätt till insatsen personlig assistans enligt 9 a § LSS. Frågan i målet är om omfattningen av den redan beviljade tiden för personlig assistans är tillräcklig för att han ska uppnå sådana goda levnadsvillkor som avses i 7 § LSS.

Personlig assistans definieras i 9 a § första stycket LSS som personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov). Av andra stycket framgår att den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov också har rätt till sådan insats för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

Av förarbetena (prop. 1992/93:159 s. 65 f. och s. 172 och bet. 1995/96:SoU15 s. 18) framgår bl.a. följande. Vårdnadshavare till barn med funktionshinder har, liksom andra vårdnadshavare, ansvar enligt föräldrabalken för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov blir tillgodosedda. Vårdnadshavaren ska också svara för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Det normala föräldraansvaret ska beaktas på så sätt att det endast är hjälpbehov som går utöver vad som är normalt för ett barn i ifrågavarande ålder som ska läggas till grund för behovet av personlig assistans.

Förvaltningsrättens bedömning

En utgångspunkt vid bedömningen av behovet av personlig assistans är att den som söker förmånen också har bevisbördan för rätten till denna.

Ifråga om det grundläggande behovet *personlig hygien* har nämnden beviljat [REDACTED] personlig assistans med 10 minuter för blöjbyte nattetid. Enligt vad som kan utläsas avses detta täcka ett byte under natten med anledning av att olyckor brukar ske i denna omfattning. Enligt förvaltningsrätten medför vad som anförts till stöd för talan i denna del inte skäl för att bevilja ytterligare tid för detta moment. Oavsett vad [REDACTED] anført till stöd i fråga om att inom ramen för duschmomentet ytterligare tid bör beviljas för hjälp att ta av blöjan som han haft under natten, intvålning, hårtvätt, avsköljning och torkning, ser förvaltningsrätten inte skäl till att bevilja mer tid. Enligt vad stadsområdesnämnden invänt är även annan tid än bara för aktiv hjälp beräknad. Förvaltningsrätten finner heller inte anledning att göra någon annan bedömning än stadsområdesnämnden vad gäller hjälpbehoven för toalettbesök eller hårborstning, vilket innebär att den av nämnden beräknade tidsåtgången får anses rimlig.

Vad vidare gäller personlig hygien har [REDACTED] anført att han har ett behov av personlig assistans för att smörja in sin torra hud samt för rengöring av öron och hårklippning. Det framgår av utredningen, bl.a. av ett intyg utfärdat den 22 oktober 2015 av öronläkare [REDACTED] att [REDACTED] har en hörselnedsättning på grund av bl.a. tidigare öroninflammationer. Enligt förvaltningsrättens mening ger detta emellertid inte stöd för att [REDACTED] [REDACTED] är i behov av personlig assistans för att rengöra sina öron. Det är i målet inte heller visat att behovet av att klippa håret är av sådant slag att det i förevarande fall ska beaktas inom ramen för personlig assistans. När det däremot gäller momentet insmörjning har [REDACTED] mamma vid den muntliga förhandlingen uppgett att sonen är i behov av att smörjas in en gång om dagen under sommarhalvåret och två gånger dagligen under vintern. I det överklagade beslutet har stadsområdesnämnden inte, såvitt framgår, beaktat någon tid för insmörjning. Förvaltningsrätten ser inte skäl att sätta i fråga behovet och det får därtill anses vara rimligt att beakta insmörjning som ett

led i den personliga hygien i anslutning till t.ex. morgondusch. ■■■■■
■■■■■ funktionsnedsättning medför i sig rätt till personlig assistans för personlig hygien. Enligt förvaltningsrätten ska han därför ha rätt till personlig assistans för insmörjning. Det bör ankomma på stadsområdesnämnden att närmare utreda tidsåtgången för detta behov.

När det gäller personlig assistans för de grundläggande behoven *måltider och på- och avklädning* gör förvaltningsrätten ingen annan bedömning än den som nämnden kommit fram till i sitt beslut.

■■■■■ har för *kommunikation* beviljats 30 minuter per dag för de tillfällen han träffar andra barn och vuxna utanför hemmet. Förvaltningsrätten instämmer i nämndens ståndpunkt när det gäller behovet av personlig assistans i denna del.

Stadsområdesnämnden har däremot inte godtagit någon tid för de tillfällen ■■■■■ har behov av hjälp med kommunicering vid läkarbesök med motiveringen att detta ryms inom föräldraansvaret i samband med läkar- och myndighetskontakter. Förvaltningsrätten konstaterar inledningsvis att stadsområdesnämnden i sig godtar att ■■■■■ har rätt till personlig assistans för kommunikation som ett grundläggande behov. Av utredningen framgår vidare, vilket i sig inte satts i fråga, att han har återkommande läkarbesök, bl.a. hos tandläkare och sedan flera år genom kontakt med barn- och ungdomshabiliteringen. I praxis som rör personlig assistans för ett 12-årigt barn (se avgörande av Högsta förvaltningsdomstolen i RÅ 1997 ref. 23 I) uttalas att hjälpbehovet med de grundläggande behov som avses i 9 a § LSS för ett friskt barn i denna ålderskategori är av begränsad omfattning. Därför ansågs det inte möjligt att, med hänvisning till föräldraansvaret, bortse från någon nämnvärd del av den tid som krävdes för att tillgodose det aktuella barnets behov. I RÅ 2010 ref. 17 ansågs, för att en funktionshindrad nioåring skulle

få samma möjligheter till kontakter med andra, barnet berättigat till personlig assistans för kommunikation utan att något föräldraansvar beaktades.

I förevarande fall är det fråga om att avgöra ett 12-årigt barns behov. Att föräldraansvaret omfattar ■■■■■ vårdkontakter i sig är ostridigt. Emellertid bör enligt förvaltningsrättens mening en 12-åring utan funktionshinder normalt själv kunna ge uttryck för sitt hälsotillstånd inför vårdspersonal. Därtill är, enligt vad som kan utläsas av utredningen, ■■■■■ förmåga till kommunikation mycket begränsad. Enligt intyg av den 29 september 2015 av leg. logoped ■■■■■ har ■■■■■ en kraftig nedsättning av sin förmåga att kommunicera verbalt. Han har nedsatt ord- och satsförståelse, magert ordförråd och uttalade svårigheter att göra sig förstådd inför sin omgivning. ■■■■■ kommunicerar mestadels genom bl.a. signaler, ljud, gester och att peka. Intyg den 21 augusti 2015 från ■■■■■ överläkare vid Barn- och ungdomshabiliteringen, bekräftar även detta. Enligt förvaltningsrätten får därför den hjälp ■■■■■ kan behöva med kommunikation vid vårdkontakter anses gå utöver vad som ingår i normalt föräldraansvar. Förvaltningsrättens bedömning är därmed att ■■■■■ ska beviljas tid för kommunikation även i samband med läkarbesök och andra vårdkontakter. Handlingarna i målet lämnas i denna del åter till stadsområdesnämnden för närmare ställningstagande till omfattningen av hjälpbehovet.

Vad gäller behovet av *annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper* om ■■■■■ i detta fall s.k. aktiv tillsyn, har ■■■■■ gjort gällande att han har svårt att förstå vad som är farligt, att han får utbrott och är utåtagerande mot personer i sin omgivning och har vidare svårt för självständigt arbete, varvid det krävs att en vuxen är med i alla aktiviteter eftersom han annars stänger av kontakten med omgivningen. Enligt förvaltningsrättens mening ger utredningen emellertid inte stöd för att hjälpbehovet är att jämställa med sådan aktiv tillsyn som har karaktär av övervakning och därmed kan anses utgöra ett grundläggande behov. Behovet av tillsyn kan därför

inte anses utgöra ett grundläggande behov inom ramen för personlig assistans för [REDACTED] (jfr RÅ 1997 ref. 23 I).

Under alla förhållanden har tid för tillsyn och aktivering beviljats som ett övrigt behov inom ramen för *andra personliga behov*. Förvaltningsrätten instämmer i nämndens bedömning när det gäller ställningstagandet i denna del i fråga om omfattningen. Vidare gör förvaltningsrätten inte heller någon annan bedömning än stadsområdesnämnden i fråga om rätten till personlig assistans för övriga behov, även med hänsyn till vad [REDACTED] anfört i dessa delar till stöd för överklagandet.

Sammanfattat bedömer förvaltningsrätten att överklagandet ska bifallas på så vis att [REDACTED] bör tillerkännas ytterligare tid för personlig assistans i samband med personlig hygien, insmörjning, och för kommunikation vid läkarbesök och andra vårdkontakter. Stadsområdesnämnden har att närmre beräkna tidsomfattningen för dessa moment och handlingarna i målet lämnas åter dit.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 3109/1B)

Madeleine Westberg

I avgörandet har även nämndemännen Lennart Larsson, Thomas Norén och Christer H Persson deltagit. Rätten är enig.

Alexander Carlström Ernst har föredragit målet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Göteborg.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

För att kammarrätten ska kunna ta upp Ert överklagande måste Er skrivelse ha kommit in till förvaltningsrätten **inom tre veckor** från den dag då Ni fick del av domen/beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att besvärshandlingen kommer in nästa vardag.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag beslut meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nå för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.
2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten*.

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom tre veckor* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar-, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.